

D1129091

Zübeyde Zeynep AKGÜN

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A1 DERSİ UZUN TEZİ

“BİR DÖNEMİN ROMANI”

ÖĞRENCİNİN ADI-SOYADI: ZEYNEP AKGÜN

ÖĞRENCİNİN NUMARASI: D1129091

ÖĞRETMENİN ADI-SOYADI: ZÜHAL BALOĞLU

SÖZCÜK SAYISI: 3.613

Araştırma Sorusu: İnci Aral'ın “Şarkını Söylediğin Zaman” adlı romanda anlatılan dönemin toplumsal olayları odak figürün çevresiyle olan ilişkisini nasıl etkilemiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	3
I.GİRİŞ.....	4
II.KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİ.....	6
II.I.DENİZİLE CİHAN İLİŞKİSİ.....	6
II.II.DENİZ İLE YÜKSEL İLİŞKİSİ.....	8
II.III.DENİZ İLE HÜSAM İLİŞKİSİ.....	10
III.AİLE İÇİ İLİŞKİSİ.....	12
III.I.DENİZ İLE AYŞE DEVRİM İLİŞKİSİ.....	13
III.II. DENİZ İLE CELAL BEY İLİŞKİSİ.....	15
IV.SONUÇ.....	17
KAYNAKÇA.....	19

ÖZ

2

IB Programında Türkçe A1 dersi kapsamında yapılan bu çalışmada, İnci Aral'ın "Şarkını Söylediğin Zaman" adlı yapıtında, anlatılan dönemin, odak figürün çevresiyle olan ilişkilerine etkilerinden söz edilmiştir. Bu konunun seçilme nedeni, romanın bir dönemi aydınlatılması, o dönemin yaşanmışlıklarının öneminin odak figürün hayatı üzerinden yansıtan bir dönem yapıtı oluşudur. Tezin giriş bölümünde, romanların tarihe ışık tutma özelliğinden, emek, özveri, tecrübe ve çalışma ile birlikte bu tür romanların geçmiş zamandaki insanları yaşamını yansıttığından ve yapıttaki figürlerin birbirleriyle olan ilişkilerinden bahsedilmiştir. Tezin gelişme bölümünde ise, yapıt bölümlere ayrılarak, odak figürünün çevresindeki insanlarla olan ilişkileri incelenmiştir. İki farklı yapıda incelenen ilişkiler, aile ve kadın-erkek ana başlıklarına ayrılmış ve alt başlıklarla odak figürün hayatındaki insanlarla olan ilişkileri ayrı ayrı ele alınmıştır. İncelenme sonucunda ise, bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinin koşullar tarafından ne kadar yıprandığı sonucuna varılmıştır.

[Sözcük Sayısı: 129]

I.GİRİŞ

Romanlar, anlattıkları döneme ışık tutan bir yol gösterici gibidirler. Aynı zamanda toplumsal olgulara, siyasi olaylara dair ipucu veren romanlar, insanları anlattıkları hayatlara götürürler. Derin araştırmalar, deneyimler ve yaşanmışlıklar, yazarlara kitapları yazmak için ilham kaynağı olmuştur. “Şarkını Söylediğin Zaman”, İnci Aral’ın Türkiye’nin siyasi anlamda karışık bir dönemi olarak hatırlanabilecek olan 1968 - 1980 yılları arasındaki döneme ve “68 Kuşağı” olgusuna ışık tutan bir roman olmakla birlikte o dönemin insanlar arasındaki ilişkilere olan etkisini inceleyen bir roman olarak okuyucuya sunulur. 68 Kuşağı, genç neslin toplumsal ve siyasi gelişmelere ve yanlışlara gösterdiği tepkiyle birlikte gelen karanlık bir dönemin genel adı olarak adlandırılabilir. “Şarkını Söylediğin Zaman”da İnci Aral, ana karakter olan Deniz, destekleyici karakterler olan Cihan, Yüksel, Hüsam, Celal Bey ve Ayşe üzerinden Türk siyasi tarihinin mihenk taşlarından biri olarak hatırlanacak dönemlerinden biri olan 68 Kuşağı dönemini anlatır. Bu zaman diliminin yıprattığı aile, arkadaşlık aşk ve dostluk ilişkilerini, o zamanda yaşamının zorluklarını anlatarak ele alan İnci Aral, romanında Türk Siyasi tarihinin on iki yıllık bir dönemine ışık tutar.

Romanda, siyasi görüşler üzerindeki toplumsal baskı sebebiyle yıpranan ilişkileri olan Deniz karakteri, kitabın ana karakteri olarak ortaya konulur ve koyu sol devrimci kuşağın bir temsilcisi olarak okuyucuya yansıtılır. Deniz, bir dönemde toplum arasındaki bölünmenin sol cephesinde yer almış, hayatını, ilişkilerini bu görüşe göre oturtur. Bu sebeple ilişkilerinde düzeni sağlayamaz, sorunlu, ideolojisine takıntılı hale gelir ve ideolojisi için hayallerinden, özel hayatından, aile yaşantısından ve ilişkilerinden vazgeçer. Düzenli bir yaşantıdan,

oturaklı ilişkilerden vazgeçer ve dönemdeki siyasi durum sebebiyle hayatını kaçarak geçirir. Cihan ile ilişkileri de Deniz'in siyasi görüşleri, yaşam tarzları ve Deniz'in özgür kişiliği sebebiyle harcanır. Babası, kızı, kocası ve eski sevgilisiyle olan ilişkisi de dönemdeki sol ideolojiye olan bağlılığı sebebiyle yıpranır ve odak figür, düzelmesi zor, hatta imkânsız sorunlar ve hatalarla dolu bir hayata sürüklenir.

Yapıt, iki farklı açıdan incelendiğinde, dönemin siyasi olaylarının insanları hangi yönlerden etkilendiği hakkında bir fikir sahibi olunabilir. İnsan hayatının iki önemli unsuru olan, aile ve kadın-erkek ilişkileri, yapıtta koşullar sebebiyle yıpranmaya ve yok olmaya mahkûm olarak gösterilir. Deniz'in Cihan, Hüsam ve Yüksel ile olan ilişkisi Kadın-Erkek ilişkisi boyutunda, babası Celal Bey ve kızı Ayşe ile olan ilişkisi ise aile boyutunda incelenir ve kopukluklar ortaya serilir. Kocası Yüksel ile olan kopuk iletişimleri, kavuşamadığı aşkı Cihan ile olan uyuşmazlıkları ve sevgilisi Hüsam ile olan yarım kalmışlıkları dönemin koşullarından kaynaklı olmakla birlikte Deniz'in hayatında büyük bir etki bırakır. Aynı zamanda babası Celal Bey ve kızı Ayşe ile olan uzak düşmüşlükleri, Deniz'in hayatının aslında yoldan çıktığının ve düzeltilemez halde olduğunun açık bir kanıtıdır.

Türk toplumundaki muhalefet olgusunun gelişmeye başladığı bu yıllarda, pek çok genç insan karşıt fikirler sebebiyle birbirine düşer, birbirine düşürülür, ailelerinden, arkadaşlıklarından ve aşklarından vazgeçer ve düzenlerini asla oturtamazlar. Dönemdeki siyasi yapı, devletin ve halkın kendisine olan baskısı insanları kabuğundan çıkarmak yerine daha büyük bir yalnızlık sorunsalına iter ve aynı zamanda hayatları karartır. “Şarkını Söylediğin Zaman”, kararmış hayatların yalnızca küçük bir kesitini okuyucuya yansıtır ve okuyucuya o dönemin yıpratıcı

koşulları hakkında bilgiler verir. Umudu, umutsuzluğu, aşkı, tecridi, işkenceyi, acıyı ve yabancılaşmayı belirgin karakterler üzerinden açık mesajlarla okuyucusuna veren İnci Aral, yaraya parmak toplumsal bir basar.

II.Kadın-Erkek İlişkileri

Romanda, toplumsal ve siyasi olayların yok ettiği ve yıprattığı ilişkilerden olan kadın erkek ilişkileri dâhilinde üç tane ilişki incelenebilir. Bunlar, Deniz ile Cihan, Deniz ile Yüksel ve Deniz ile Hüsam'ın ilişkileridir. Bu üç insan da odak figür Deniz'in yaşamında büyük yer kaplar, yaşantısını sorgulama isteğini artırır.

II.I. Deniz ile Cihan İlişkisi

Deniz ile Cihan, üniversite yıllarında tanışır, önce arkadaş olup sonra birbirlerine karşı bir takım hisler beslerler. Birbirleriyle konuşmaktan, vakit geçirmekten çok büyük zevk almakla beraber, birbirlerine olan çekimlerini asla inkâr etmezler. Deniz'in özgür ve vurdumduymaz kişiliği bir yandan Cihan'ı yorarken öteki yandan da ona bağlar. "Göremediğim gün özlüyordum onu. Bazen de o kaybolurdu ortadan. Nerede, kimlerle, ne yapardı bilmezdim. Sonra birden ansızın yanımda bulurdum" (Aral,76). Ancak, Deniz ve Cihan'ın ilişkisi incelendiğinde, dönemin koşullarının ve siyasi görüşünün ilişkiye yön verdiği ve aslında aralarındaki aşılmaz uçuruma sebep olduğu söylenebilir. Dönemdeki derin sağ ve sol çekişmesi ve bu çekişmenin yanında sol görüşün de içinde fraksiyonlara bölünmesi, aynı görüşte olanların bile farklı noktalara çekilmesi, herkesin birbirine üstünlük taslaması ve birbirlerinin üstünde görmesini doğurur ve insanlar aynı görüş için farklı yollar izler. "Sol

içinde de bölünme, fraksiyon kavgaları vardı o günlerde.” (Aral, 74) Böyle bir ortamda doğan Deniz ve Cihan aşkı, bu olanlardan, bölünmelerden ve farklılıklardan ister istemez etkilenir. Deniz, sol devrimin koyu bir destekçisi olarak görünürken, Cihan fikirlerini ortalıkta fazla açık etmediği için ve sessiz durmayı tercih ettiği için Deniz tarafından fazla ciddiye alınmaz.

Deniz, kararlı bir aktivist, yolundan herhangi bir faktör için sapamayacak kadar fikrine ve düşüncesine bağlı bir kadın, Cihan ise, devrimin hayalî ve romantik bir sanrı olduğunu düşünen, ancak sola yatkınlığı olan bir adam olarak ortaya konulur. Bunu pasiflik olarak gören Deniz’e ise bunu anlatmaktan yorulur. “Ama ona kendimi, inandıklarımı anlatmak ve uzun tartışmalara girmek bana yorucu ve yararsız geliyordu artık. Varsın öyle bilsin !” (Aral, 89) Cihan’ın bu cümlesinden, Deniz’in inatçı ve farklı düşüncelere olan hoşgörüsüzlüğü anlaşılır. Bütün bunlar göz önüne alındığında 1980 öncesi dönemin bölünmelerinin bu insanların hayatına belirli bir noktadan sonra keskin çizikler atmaya başladığı söylenebilir. Dönemdeki sol fraksiyonlar arasındaki derin boşluklar, Deniz ve Cihan’da görüldüğü üzere birçok dostluğu, arkadaşlığı içine alıp yok eder. Deniz’in devrim tutkusu, Cihan’ı kendisinden aşağıda görmeye başlamasını sağlar ve bu da aralarında bir uçurum yaratır. Cihan’ın tarafsız tavrını pasiflik olarak gören Deniz, Cihan’a karşı duyguları var olsa da davasında yanında götürebileceği bir adam olarak görmez, bir bakıma Cihan’ı zayıf olarak görmektedir. “Ben çelişkilerle dolu mutsuz bir insanım. Sen dengelisin. Ben heyecanlıyım, sen sakınsın. Ben deliyim sen akıllı. Ben devrimciyim, sen evrimci...” (Aral,88). Yapıtta belirtilen bu cümlede de görüldüğü üzere, Deniz, davasına olan tutkusunu Cihan’ın paylaşmayışını aralarındaki farklılıkları dile getirerek Cihan’a anlatmaya çalışır ve kendini bu sebeple Cihan’dan uzak

tutar. Aynı zamanda bulunmak istediği çevreden dışlandığı ve kendisinin pasifist çevreden görülmeye başlandığını düşündüğü için Cihan'dan uzaklaşır. "Bu yüzden sürekli uyarılıyor, ayrılıkçı pasifistler cephesinde yer aldığım için eleştiriliyordum." (Aral,171) Bir süre sonra, yıpratıcı ve Cihan ile ilişkilerine zarar veren tavırlar göstermekle birlikte, kendini olmadığı gibi bir insan olarak göstermekte ısrar eder. "Çünkü sen eyyamcı birisin. İçgüdüsel bir sol refleksin olabilir ama hayalci ve pısırıksın." (Aral,98). Deniz, ateşli bir ideoloji savunucusu olması sebebiyle, aklındaki muhalefet olgusu ile bağdaştıramadığı Cihan ile ilişkisini sağlıklı bir şekilde yürütemez. Bunun sebebi ise bu dönemde, insanların bir saf tutmaya mecbur bırakılması ve iki safın da kendinden olmayanı küçük ve değersiz görmesidir. Deniz de Cihan ile ilişkisinde aynı hataya düşmüş ve sonu mutlu bitebilecek olan bir ilişkiyi dönemdeki baskılar ve sınırlamalar sebebiyle yok eder.

II.II. Deniz ile Yüksel İlişkisi

Romandaki bir diğer kadın erkek ilişkisi incelendiğinde, Deniz ve Yüksel'in ilişkisi, yapmacık, sahte ve gerçek olmayan, bir ideolojinin doğurduğu bir ilişki olarak okuyucuya aktarılır.

Yüksel, yapıtta, Deniz'in ideolojisinin ve devrim hayalinin vücut bulmuş hali olarak ortaya çıkar. Deniz, Yüksel'i ruh ikizi olarak görür, ona hayranlık duyar. Yüksel, Deniz için, Cihan'da asla göremediği özgürlük ve kendi öz tatminidir. Yüksel'in yüksek ses tonu, kitapsı konuşma dili ve kendine özgüvenli hali Deniz'i Cihan'a itmektedir. Deniz, sağlam, erkeksi, cesur ve lider ruhu sebebiyle git gide kendini Yüksel'e kaptırır ve bunun ideolojisi ve

hayalleri için en doğrusu olduğuna inanır. Dönemdeki sosyal faktörler, Deniz'i inançları ve bel bağladığı ideoloji sebebiyle Yüksel'e doğru itmekte ve davasına en az kendisi kadar bağlı olan bu adama hayranlık duyar. "Yüksel eski dernek başkanıydı. Tutuklanmış, bir süre yattıktan sonra afla okula dönmüş, yeniden liderliğe soyunmuştu. Deniz hayranlıkla bakıyordu ona, kendinden geçmişçesine dinliyordu sözlerini."(Aral,92) Kitaptan alınan bu cümleler ile Deniz'in aslında dönemin "sol" davasına hayranlıkla baktığı görülebilir. Yüksel, onun ideolojisinin vücut bulmuş hali olarak görülür. Sonraları, bu hayranlık resmiyete döktüğünde, bu davanın bu denli içinde olmak, Deniz'i benliğinden çıkarır ve Deniz, kendini toplumda bir birey değil davanın başarıya ulaşması için yalnızca bir araç gibi hisseder. Yüksel ile nişanlanmasının ardından, ideolojisine daha sıkı bağlanması gerektiğini hisseder ve kendini istemediği herkes ile bir hayatın ortasında bulur. Deniz, Yüksel için, onun arkadaşlarını beslemek zorunda olan, herkese eşit ve adaletli davranmakla yükümlü, özel hayatına kesinlikle saygı duymadığı, hedefe ulaşmasına yardımcı bir araçtır. Bir diğer şekliyle, Deniz, devrim hayalinin bir malıdır Yüksel için. Bu davanın içinde bu kadar bulunmanın onu ne kadar yorduğunu anladığında ise geç kaldığı görülür. İçinde bulunmak durumunda olduğu insanlar, yapı, yaşam şekli, Deniz'i git gide benliğinden uzaklaştırır ve mutsuz eder. Deniz, insani duygularını yaşamaya uğraşırken, Yüksel'in keskin fikirleri, Deniz'i kendi davasından uzaklaştırır. Deniz'in Yüksel için bir proje ve araç olması, hayatlarındaki her gelişmeyi davalarına yorması, Deniz'in kadınsal yönünü aşağılar ve onu mutsuzluğa sürükler. Yüksel'in "Bir devrimcinin özel yaşamı olmaz. Bunlar kafası yıkanmış kadının küçük, sıradan düşleri."(Aral,187) cümleleri Yüksel'in Deniz'in kadınlığını ne kadar aşağılandığını gösterir. Bunu yapma bahanesinin de ideolojisine bağlı olduğunu söylemesi, Deniz'i içinde bulunduğu ortamdan soğutur. Buna rağmen, Deniz'in bir bebek beklemesi bile

duygusuzluğunu yenmesine yardımcı olmaz. Deniz hala mutsuzdur ve onu bu mutsuzluğa iten, yaşadığı topluluk içinde üstlenmesi gereken rollerdir. Sevişmek kadar insan doğasından gelen bir duygu bile Deniz için alelacele yapılan değersiz ve anlamsız bir olay olarak benimsenir. “Bebek bekliyorum. O buz gibi soğuk yataktaki, tedirgin, duygusuz, acele yorgan altı birleşmelerinden böyle bir sonuç ummazdım”(Aral,187) Deniz, kendi yalnızlığını dönemdeki baskısal ortama uyum sağlama amacıyla kendisi sağlamakta ve mutsuzluğuna yenik düşmektedir. Yüksel ile olan ilişkisi, onu bir birey olarak aşağılar ve kendini inandığı ideolojinin bir malı olarak hissetmesini sağlar. Deniz, bu noktadan sonra kendine olan güvenini, hayata ve duygulara olan inancını ve mutluluğuna sebep olacak faktörleri yavaş yavaş kaybetmeye başlar.

II.III. Deniz ile Hüsam İlişkisi

Yapıtta üzerinde durulan üçüncü kadın erkek ilişkisi ise, Deniz ve Hüsam'ın ilişkisidir. Yüksel ile olan ilişkisiyle olan benzerliği, dava içerisinde, kendi ideolojisinden bir insanla birlikte olmasıdır. Ancak ayıran en önemli özellik, Deniz, hayatında çok umutsuz olduğu bir dönemde Hüsam ile karşılaşır ve ona karşı samimi duygular besler ancak bu ilişki ona hayal kırıklığı olur çünkü Hüsam da davası için Deniz'den vazgeçmeye hazırdır.

Deniz ve Hüsam'ın ilişkisi Deniz'in kaçak olduğu bir dönemde başlar ve dönemin sıkıntılarından nasibini alan ve kaybolan aşklardan biri olarak kalır. Hüsam, Anadolu tavrıyla, mütevazı hayatıyla ve dışarıya yansıttığı doğal kişiliğiyle, zaten psikolojik olarak zor durumda olan Deniz'i fazlasıyla etkiler. “Hüsam'a bakıyorum. Onun kocaman ellerine. O bir

kurye. Onu sokakta gören ilkokul bitirmiş bir işçi demez. Hüsam'la aylarca yaşamayan anlamaz bunu”(Aral,194). Hüsam Deniz için, yalnız olduğu ve kendini mücadelesine adanmış dönemden bir anı, bir hatıradır. Deniz, kendini Hüsam ile birlikteyken tamamen mücadelenin içinde ve olmak istediği kişi gibi hisseder ve onun yokluğunda kendisini ve düşüncelerinin uyumluluğunu sorgulamaya başlar. Kendisini Hüsam'dan farklı gördükçe üzülür ve Hüsam gibi olmadığı için kendinden utanır. Hüsam'ın sosyal statüsü, Deniz için çok kutsaldır ve onu davanın ana taşlarından biri olarak görür. “Ben küçük burjuva pislikleri içinde yoğrulmuş biriyim. Uyuyamıyorum. Onun ellerini özlüyorum”(Aral,194) cümlesindeki küçük burjuva pislikleri sözcükleri, Hüsam olmadığı zaman vardığı sonuçtur, bu sonuçtan da görülebileceği üzere Hüsamsız kendini mücadelenin içinde hissedemez. Deniz ile Hüsam'ın ayrılması, dönemin ilişkilere etkisinden bir başka örnek olarak görülür. Deniz ve Hüsam, üye oldukları örgütün ilişkilerine onay vermemesinden dolayı ayrılırlar. Yapıtta okuyucuya aktarılan bir diğer mesaj ise, dönemin “örgütleşme” anlayışının bireylerin özgürlüklerini kısıtladığı, özgürlük ve bireysellik adına kişiye hiçbir şey katmadığıdır. Düzene göre, kurallar bireylerin hayatında belirleyicidir ve hiçbir şekilde istekler ön planda tutulmaz. Örgüt kararlarıyla ilişkiler başlar ve yine örgüt kararlarıyla ilişkiler biter, kimi zaman farklı boyutlar kazanır ve bunlar olurken bireylerin davaya olan bağlılığını ve disiplinini bozacak bir eylemde bulunması örgüt yapısına aykırıdır. İnsanları kimliksizliğe ve bunun sonucu olan bunalımlara iten bu durum, örgüt bünyesinde normal olarak karşılanır ve her zaman birey değil, örgüt ön planda tutulur. Bu değişmez kural, örgüt üyeleri tarafından da benimsenip davanın değişmez bir parçası olarak görülür. Bu davaya baş koyarak örgüte giriş, en başta verilmesi gereken kesin bir karar olarak görülür ve ondan sonra kendi hayatlarını örgüte teslim ederler. Ancak en başından anlaşılamayacak bir durum isse, örgütün özel hayatlarını

yok saymasıdır. Çünkü bu yapılanmaya en baştan katılmak, yapılanmanın içindekiler tarafından tam bir bağlılık olarak görülür. Deniz'in isyanı "Özel hayat diye bir şey var."(Aral,196) diye başlar ancak Hüsam'ın dönemdeki örgütleşmeyi özetleyen cevabı "Bizler için değil Deniz..."(Aral,196), bireylerin ne kadar önemsiz kaldığını ve bir ideoloji için bireylerin kendi özgürlük ve isteklerinden vazgeçtiği göz önüne serilir. Özellikle, ideolojisinden sıyrılıp örgütten koptuktan sonra, Hüsam'a olan özleminin artması, o günlerine olan özlemiyle açıklanabilir. Bunun sebebi ise, bu ilişki onun için örgüt ve ideolojileri sebebiyle yarım ve Deniz'in içinde ukde olarak kalır. Fikirlerinin, arzularının, isteklerinin ve çaresizliğinin bir hatırası olan bu ilişki Deniz için her zaman örgüt günlerinin bir hatırası olarak görülür. Deniz, Hüsam'ı hatırladıkça o dönemlere dair anılarını hatırlar ve bu anılar onun için Hüsam ile birlikte olduğu için güzel anılardır. O günlere özlem duyar, o günlere dönmeyi ister, şimdi olduğu insan ile o zamanlar olduğu insan arasındaki farklar onun canını acıtır. Deniz'in içinde bulunduğu aktif örgüt hayatı ve dalgalanmalarla dolu aşk hayatı, hiçbir zaman huzur bulamamasına ve aynı zamanda kimlik bunalımı yaşamasına sebep olur.

III.Aile İçi İlişkiler

Yapıtta, kadın erkek ilişkilerinin yanında incelenecek bir diğer konu da aile ilişkileridir. Aile yapısının daha kapalı, baskıcı ve tek tip olduğu dönemde, bölünmelerin, ideolojilerin bu aile yaşantısını da etkilediği görülür. Odak figür Deniz'in ailesinden babası Celal Bey ile yaşadığı anlaşmazlıklar, uyuşmazlıklar ve tartışmalar, kızı Ayşe Devrim ile yaşadığı kopukluk da bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

III.I. Deniz ile Ayşe Devrim İlişkisi

İlk olarak, Deniz ve Ayşe Devrim arasındaki ilişkiye bakıldığında sevgi dolu ve normal seyrinde seyreden bir anne kız ilişkisi olmadığı gözlemlenir. Bunun sebebi ise Deniz'in Ayşe Devrim'i Yüksel ile olan ilişkisinden kalan duygularının bir yansıması olarak görür ve benimseyemez. Deniz, annelik vasfını tam olarak yerine getiremez, ona sağlıklı büyüme ortamını sağlayamaz bu yüzden de suçluluk hisseder. İdeolojisi sebebiyle Ayşe Devrim'den uzakta hapiste geçirdiği seneler, aralarına bir uçurum sokmuştur. “ Devrim, annemin odasında yatıyor. Ben yokken öyle alışmış. Zaten çocuk nasıl benim odamda kalsın. Sabahlara kadar ışığım yanıyor, sigara içiyor, ikide bir camları açıyorum. İyi anne olamadım, olamıyorum.” (Aral,167). Deniz ile Ayşe arasındaki sorun Deniz'in hayatındaki en önemli gerçeğin ideolojisi uğruna gerçekleştirmesi gereken hedefleri olmasından kaynaklanır. Aile vasfı, ailelerinde temelli oturmuş bir kavram olmamakla birlikte, Deniz, kızı Ayşe'ye de aile hissiyatını veremez, bir bakıma kendi istekleri ve hedeflerini kızından öne koyduğu bir yaşam sürer. Aidiyetsizlik duygusu ile yaşayan Deniz, kızını da kendisine karşı aidiyetsizlik duyacağı şekilde yetiştirir ama bundan derin bir acı duyar. Bunu da şu şekilde anlatır son satırlarını yazarken: “Bu defteri kızıma verin. Büyüyünce. Onu doya doya sevip büyütecek vaktim olmadı. Verin öğrensın annesini.” (Aral,210) Ayşe Devrim, yalnız bir çocuk olarak büyür. Annesinin hapis yatıp çıkması, uzun süre ayrı kalmaları, aralarındaki bağı yok eder. Deniz, Ayşe Devrim'den, annelikten bihaber olarak yaşar. “O benim çocuğım baba! “Senin evet. Altına bir bez koyacak zamanın olmadı sözüm ona devrim yapmaya uğraşmaktan.” (Aral, 169) ifadesi, dönemin siyasi akımları içine kapılan Deniz'in anneliğe ne derece hazır veya annelik görevini ne derece yerine getirdiğinin göstergesi olarak görülür. Deniz,

ideolojisine verdiği emekten, ayırdığı zamandan ve sarf ettiği çabadan dolayı, hayatındaki belli başlı faktörlere öncelik verememiştir. Her zaman tek önceliği “devrim” olup ne özel hayatına, ne ailesine, ne sevdiği adama ne de kızına yeterli derecede ilgi gösterememiştir. Deniz’in Ayşe’nin, kendi deyişiyle Devrim’in eline vurmasının üzerine, Deniz’in annesinin “Ne yapıyorsun sen! Ne zaman ana oldun ki çocuğunu dayakla terbiye etmeye kalkıyorsun? Doğurdun, bıraktın gittin, biz büyüttük”(Aral, 169) sözü, Deniz’in Devrim üzerinde bir otoritesinin olabilmesi için yeterince annelik görevini yerine getirmiş gibi görülmediği gözlenir.. Bir diğer yandan da Ayşe Devrim, annesiyle ilgili yalnızca kopuk kopuk anılar hatırlar. Bir anne figürü veya bir yetiştirici kimliğiyle değil, yalnızca “anne” kelimesiyle hatırladığı bir kişidir. Annesinin ölümü üzerine yazdığı “O zamanlar ölümü, acıyı ve isyanı bilmiyordum. Onun yokluğuna da alışkındım, sonsuz yokluğuna ise bilmemenin gücüyle katlandım”(Aral,220) cümlesi, Ayşe’nin annesinin yokluğuna alışıklığını gösterir. Aynı zamanda, annesinin hayatındaki yerini fark ettiğinde, ne kadar az yeri olduğunu düşünerek üzülür. Çünkü Ayşe, kendisine göre annesinin hayatında büyük ve kalıcı bir yer kaplayamamıştır ve hayatını anlattığı günlüğünde kendisine değil, eski sevgililerine yer vermesi Ayşe’yi üzer. “Annesinin elini değdiği sayfalar, dilinden dökülmüş, ruhundan taşmış sözcükler arasında ne kadar az yeri vardı. Var olmadığı bile söylenebilirdi. Hüsam dediği o adam bile çok daha önemliydi onun için.”(Aral,212) Deniz’in hayatında Ayşe, sevmediği bir adamla soğuk sevişmelerinin bir ürünü ve devrim kavgası sırasında meydana gelmiş bir çocuktur. Ayşe ise Hiçbir zaman kendini Deniz’e ait hissetmemiş, annesinin ölüm sebebini bile yıllar sonra öğrenmiştir. Ayşe, Deniz’in hayatında bir sığıntıdır.

Deniz’in bu durumun farkında olması çok canını yakar. Annelik duygusu ile kızının kendini hatırlamayacağını bilmek, Denizi hayattan uzaklaştırır ve ölüme cesaretlendirir. “Zaten bu

durumumla çok yaşamam. Ayşe'm, Devrim'im, üzülmesin diye dayanıyorum. Ama unuttur, dört yaşında daha, silinir yüzüm belleğinden. Ona zarar vereceğime bensiz olsun daha iyi.” (Aral,2006) Cümlesi, Deniz'in Ayşe Devrim'e zarar verdiğini düşüncesi ile kendini öldürmeyi meşrulaştırdığını gösterir.

III.II.Deniz ile Celal Bey İlişkisi

Yapıttaki baba kız ilişkisi de Celal Bey ve Deniz üzerinden anlatılır, Celal Bey baskıcı bir baba olarak gösterilir. Deniz, babasıyla olan ilişkisini hiçbir zaman rayına oturtamaz.

Deniz ile babası, gerek toplumsal ataerkil yapı gerekse dönemdeki baskıcı aile yapısı sebebiyle hiçbir zaman iyi anlaşamazlar. Deniz, babasının uyguladığı baskıdan hiçbir şekilde mutlu değildir ve babasını kendisine karşı olarak görür. Duygularını gösteremeyen, katı yargıları olan ve Deniz'in ideolojisini kavrayamayan Celal Bey, romanda Deniz'in kendini kanıtlamak için savaştığı karakterlerden biridir. Uzak tavrıyla, kesin yargılarıyla ve sevgisizliğiyle Deniz'e anne babalık ve ebeveynlik olgusunu sorgulatan Celal Bey, dönemin büyükleri tarafından sert yetiştirilmiş, katı kuralları olan ve şüpheli baba modeli olarak görülebilir. Toplumsal yargıları Deniz'e dayatma, sinirli yapısı ve Deniz'e göre geri kalmış namus anlayışı, Deniz ile onu aile içinde bir soğuk savaşa sürükler. Deniz ise, içinde babası için olan sevgiyi “Kıyamıyorum bazen, iyi bir insan aslında ama yetişme biçimi yüzünden böyle.”(Aral, 168) cümlesiyle dile getirir. Babasında suç bulmamaya uğraşmak, onun yanlışlarını kendince meşrulaştırarak kendisi için kendi kafasında örnek bir baba figürü yaratmak Deniz'in kendi içinde yaşadığı bir çelişkidir. Babasının kendisi için geri kalmış

namus anlayışını ve toplumsal yargıları kendisine dayatmasını “Huysuz adam! Kafası hep kötüye yatıyor. Bana eziyeti de bundan. Dulun adı büyük olurmuş.” (Aral,168) cümlesiyle sorgulayan Deniz, Yüksel kendisinden ayrıldıktan sonra, kızı Ayşe Devrim ile birlikte ailesiyle yaşamaya başladığı ve bir daha evlenmediği için babasının onu dul ve işe yaramaz olarak gördüğünü düşünür. Türk toplumunun bir üyesi olan ve kendini bu toplumla bütünleştirmiş bu aile içerisindeki geleneksel olgular, Deniz’i olduğu kişiden uzak hissettirir ve Deniz de bu konuda babasını suçlar. Babasının “Biz akrabalarımızın yüzüne bakamaz olduk, kızımız komünist olmuş diye herkes yüz çevirdi”(Aral,169) cümleleri, dönemdeki siyasi duruma karşı romanın içinden bir bakış olarak görülebilmekle beraber, Deniz’in sorguladığı bir durum haline gelir. Öteki yandan ise, Deniz’in annesi, babasının onu çok sevdiğine ikan etmeye çalışır ancak Deniz’in kendine bunun aksini kanıtlamaya çalışması onun kendisiyle babası arasındaki uçurumun ne denli derin olduğunu gösterir. Annesinin “Baban seni çok seviyor Deniz”(Aral,168) demesinin üzerine Deniz’in umarsız ve bunu yalanlar nitelikteki “Peki şimdi ne istiyor benden?”(Aral,168) ifadesi, Deniz’in kopma isteğini açıkça gösterir. Döneme bakılıp Deniz karakterinin aile yapısı incelendiğinde, babası ve Deniz arasındaki uzaklaşmanın asıl nedeninin dönemdeki siyasi durum olması, bu ideolojik savaşın yıkıcı yönlerini ortaya koyar. Babasının Deniz’e ve kızını yetiştirme tarzına aldığı tavır, “Altına bir bez koyacak zamanın olmadı sözüm ona devrim yapmaya uğraşmaktan.”(Aral,169) cümlelerinden anlaşılır. Genel olarak bakıldığında ise, kızı için endişelenen, dönemin toplumsal yapısına uyum sağlamaya çabalayan ve aile yapısı ve geleneklere önem veren bir baba figürü görmek mümkündür. Ancak bu durum Deniz’de uzaklaşma ve gitme isteği yaratır ve bu istek önüne geçilemeyecek bir hal alır.

Babasıyla olan mesafesi, aile hayatında kötü giden noktalar, Deniz'in insani yönünü köreltir ve onu aslında bir ot gibi yaşamaya sürükler. Deniz, ailesinden beklediği desteği göremedikçe kendi karmaşık hayatı içerisinde kaybolur ve içinden çıkamayacağı bir boşluğa düşer.

IV.SONUÇ

Sonuç olarak, yapıtın geneline bakıldığında, dönemdeki toplumsal ve siyasi yapı, insanların hayatlarını ilişkilerini ve bireyselliklerini etkilediği görülür. “Şarkını Söylediğin Zaman” 68 Kuşağı'nın yalnızca tarihteki yerini değil, aynı zamanda toplumun en önemli yapıtaşı olan aile ve insan doğasının en önemli yapıtaşı olan ilişkiler bazında da ele alır ve okuyucuya, dönemdeki insanların yaşayışları hakkında bir takım fikirler verir. Yapıttaki odak figür Deniz ve yaşadıklarının, dönemde pek fazla benzerinin görüldüğü yaşanmışlıklar olması sebebiyle aynı zamanda dönemin insanının psikolojisini de okuyucuya yansıtır. Cihan, Yüksel, Hüsam, babası Celal Bey ve kızı Ayşe Devrim, o dönemin her türlü insanından parçalar taşımakta, okuyucuya insanların duygularını düşüncelerini daha anlaşılabilir ve sağlam bir yapıt ortaya koymak adına ele alır.

Deniz ile Cihan'ın ilişkisi, izine sık rastlanır sıradan bir ilişki değildir. Engellerin yarattığı tutkular onları birbirine daha çok bağlar, bir yandan da Deniz'in içindeki uçup gitme ve bir yerde kalıp orada yılanma arasındaki çatışmayı körükler. Cihan'ın sessiz ve yumuşak tutumu, Deniz tarafından farklı algılanır ve onu hayalindeki erkekle bağdaştıramamasına sebep olur. Pasiflik Deniz için bir seçenek olmamakla birlikte, Cihan'da duygusal dünyası için aradıklarını bulması, onu Cihan'ın yanında kalma ve gitme arasında büyük bir karmaşaya

sürükler. Bir ideolojiye, fikre ait olma baskısı dönemin ağır basan faktörlerindendir ve bu sebeple Deniz, kendini sol ideolojinin fazlasıyla içine çeker. Cihan ile olan ilişkisi bu noktadan sonra kopmaya başlar ve düzelemez hale gelir.

Deniz ile Yüksel ve Deniz ile Hüsam'ın ilişkisi incelendiğinde ise, benzer tarafın aslında ikisinin de aynı ortamda doğup, aynı sebeplerle bitmiş olmasıdır. İkisine de farklı yönlerden de olsa hayranlık duyar ve bir şekilde Deniz'in kendisini bir yere ait hissetmesini sağlarlar. Ancak ikisinin farkları, Hüsam ile olan ilişkisindeki samimi ve sıcak duyguların, Yüksel ile olan ilişkisinde bulunmamasıdır. Yüksel için bir proje olmak Deniz'i benliğinden uzaklaştırır, Hüsam'ın ise saf Anadolu çocuğu olması onu Hüsam'a iter. Ancak iki ilişki de baskılı bir ortamda fazla dayanamayıp sönüp gider.

Dönemdeki ailevi ilişkilerdeki problemler, yazar İnci Aral tarafından, Deniz'in ailevi ilişkileri üzerinden okuyucuya aktarılır. Deniz, hem kızıyla hem de babasıyla kopuk ilişkiler yaşar. Bunun sebebi ise, ideolojisini aktif bir şekilde savunurken dönemin koşullarından ötürü kızına vakit ayıramaması, babasının ise kendisi hakkındaki endişeleridir. Bu sebepler, Deniz ve ailesi arasındaki ilişkiyi koparır ve Deniz, ister istemez ailesi ve ideolojisi arasında bir seçim yapmak durumunda kalır.

Yapıtta, 1968-1980 arası Türkiye'sinde genç olmanın, bir ideolojiyi savunmanın aile ve kadın erkek ilişkilerine olan yansımaları o dönem hakkında bilgi de vererek aktarılır. Deniz'in ilişki kurmakta yaşadığı sıkıntılar dönemin olumsuzluklarından beslenerek odak figürü yalnızlığa ve mutsuzluğa taşıdığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Aral, İnci. Şarkını Söylediğin Zaman. bsm. Kırmızı Kedi Yayınları,2011.